

ความหมายของความรู้

นำเสนอเมื่อ : 16 พ.ย. 2552

ความหมายของความรู้

เป็นที่รับรู้กันอยู่ทั่วไปว่า ความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับก้าวดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ใช้ประโยชน์สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่บนโลกนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็เพราะด้วยการมีความรู้ และกระบวนการที่ให้โตมาซึ่งความรู้คือการศึกษา แต่เนื่องจากในปัจจุบันความรู้ที่ได้ประจักษ์ขึ้นมีความหลากหลาย แตกต่าง ลึกซึ้งและแปลกไปจากอดีต จนทำให้มุมมองต่อความรู้ของคนในกลุ่มมุมมองกลุ่มแนวคิดต่างๆ มีความหลากหลายด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาวิชาอิสลามในทัศนะของการศึกษาในอิสลามจึงเป็นหนึ่งในวิชาที่จะนำเสนอมุมมองของความรู้ การศึกษาตามหลักการของอิสลาม เพื่อให้ความรู้ในที่มีอยู่ทั้งจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลามและจากการค้นพบในวงการวิชาการต่างๆ ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมุสลิมทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ความรู้คืออะไร? และการเข้าใจความหมายของความรู้จะทำให้เกิดผลอย่างไร? จึงเป็นประเด็นแรกที่จะนำเสนอในบทความนี้ และเพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้จึงขอเสนอความหมายของความรู้ โดยแบ่งการให้ความหมายของความรู้ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ความหมายของความรู้ในทางภาษา และ 2) การให้ความหมายในทัศนะของนักวิชาการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของความรู้ในทางภาษา ในภาษาอาหรับคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายของความรู้ คือคำว่า علم ซึ่งมาจากรากศัพท์เดิมว่า عَلِمَ หมายถึง รู้ มีความรู้ คุณเคย หรือการปราศจากความโง่หรือความไม่รู้ โดยมีอัมมัตบิโนฮอและหัล อิลลูฮิมินไดกลาวไว้ว่า ความหมายของ العلم ทางภาษา คือ

العالم هو نقيض الجهل , وهو إدراك الشيء على ما هو عليه إدراكا جازما

ความรู้คือ การทำให้ความโง่น้อยลง และคือการรับรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นการรับรู้ที่แท้จริง

ตัวอย่างการใช้คำว่า علم ในอัลกุรอาน คือ ในซูเราะห์อัลอันฟาล อายะห์ที่ 60 ที่ว่าความว่า

“พวกท่านไม่รู้จักพวกเขาเหล่านั้น แต่ทว่าอัลลอฮ์ทรงรู้จักพวกเขาเหล่านั้นดี”

นอกจากคำว่า علم แล้วยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกันอีก เช่น คำว่า معرفة และคำว่า شعور

ซึ่งคำว่า شعور มาจากรากศัพท์เดิมว่า شعور ซึ่งหมายถึง มีความรู้สึก ตระหนัก สังเกต ส่วนคำว่า شعور หมายถึง การรับรู้ ความตระหนัก ความรู้สึก ความสำนึก

แม้ว่าชூอูร์จะหมายถึงความรู้ แต่คำนี้ไม่สามารถที่จะแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮ์ได้ เพราะ شعور คือความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสาทสัมผัส ส่วนคำว่า معرفة มีรากศัพท์เดิมมาจากคำว่า عرف หมายถึง รู้ ตระหนัก คุณเคย และคำว่า معرفة จึงหมายถึง ความรู้ ประสบการณ์ ความตระหนัก ความคิด

และใน Encyclopedia of Islam (1927:469) ได้อธิบายคำว่า معرفة ว่าหมายถึง ความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสบการณ์และการใคร่ครวญ ความแตกต่างระหว่างคำว่า معرفة กับคำว่า علم นั้น คือ معرفة บางครั้งจะใช้กับสิ่งที่สัมผัสได้ และบางครั้งจะใช้กับสิ่งที่สัมผัสตัวตนไม่ได้ ในขณะที่ علم จะไม่ใช่นอกจากกับสิ่งที่สัมผัสได้เท่านั้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การรู้และการเข้าใจเกี่ยวกับอัลลอฮ์จึงต้องกล่าวว่า الله معرفة หมายถึง รู้จักอัลลอฮ์ แต่สัมผัสไม่ได้ และไม่อนุญาตให้เรากล่าวว่า الله علمت หมายถึง ฉันรู้จักอัลลอฮ์อย่างชัดเจนเสมือนสัมผัสได้ (อัลรอฮิม อัลอัฟซะฮานี)

นอกจากนี้คำว่า معرفة ถูกใช้ในสิ่งที่มีจริงเท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่รู้ถึงคุณลักษณะ หรือรูปลักษณะเป็นเช่นไร ในขณะที่คำว่า علم จะถูกกล่าวไว้ในสิ่งที่มีและต้องรูถึงสาเหตุที่มี ชนิดที่มี ตลอดจนรูปลักษณะที่มี ดังนั้นเมื่อแสดงถึงความรูของอัลลอฮ์ก็ต้องใช้คำว่า) علمผู้ทรงรอบรู้) ไม่อนุญาตให้ใช้คำว่า عرف ซึ่งหมายถึงผู้ที่รูอย่างผิวเผิน (ฟาติมะฮ์ อัสมาอิล, 1981 :82)

2. ความหมายของความรู้โดยนักวิชาการ ฮอสเปอร์ (อ้างถึงในมาโนช เวชพันธ์ 2532, 15-16) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความรู้ไว้ว่า นับเป็นขั้นแรกของการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือ ได้ฟัง ความรู้นี้เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไขปัญหา และมาตรฐานเป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนัก ด้วยเหตุนี้ การจำได้จึงถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยา และเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในกาวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ

ส่วนความเข้าใจ (Comprehension) นั้น ฮอสเปอร์ ชี้ให้เห็นว่า เป็นขั้นตอนต่อมาจากความรู้ โดยเป็นขั้นตอนที่จำเป็นต้องใช้ความสามารถของสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้น จนถึงระดับของการสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการไขปากเปล่า ขอเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ โดยมีเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้ว อาจจะโดยการฟัง การเห็น การได้ยิน หรือเขียน แล้วแสดงออกมาในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารที่ได้นิยามโดยคำพูดของตนเอง หรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมเอาไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนก็ได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างถึงในอักษร สวัสดิ์ 2542, 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงแต่เกิดความจำได้โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ไขปัญหา ส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้คำพูดของตนเอง และ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็นและข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้น

เบนจามิน บลูม (Benjamin S. Bloom อ้างถึงในอักษร สวัสดิ์ 2542, 26-28) ให้ความหมายของ ความรู้ ว่าหมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่าง ๆ รวมถึงแบบกระบวนของโครงการวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำ อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบ

โดยก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1965 บลูมและคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (cognitive domain) ของคน ว่าประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป โดยบลูมและคณะ ได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับไว้ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำในสิ่งที่ย่างยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
2. ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความเข้าใจที่กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิม ไปแก้ไขปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งนั้น
4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อย ที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบประกอบปลึกลอยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง
5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้
6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ

วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ (characteristics of cognitive domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ซ็วาลูย์ ทัดคีวิช (2006) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้าง ผลิต ความคิด ความเชื่อ ความจริง ความหมาย โดยใช้ ขอบเท็จจริง ข้อคิดเห็น ตรรกะ แสดงผ่านภาษา เครื่องหมาย และสื่อต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นไปตามผู้สร้าง ผู้ผลิตจะให้ความหมาย

ผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นชื่อ ฮิเดโอะ ยามาซากิ ได้ให้คำนิยามของความรู้ไว้ในรูปพีระมิด โดยเริ่มจากฐานล่างสุดเรียกว่า “ข้อมูล” (Data) ต่อเมื่อมีการจัดกระทำข้อมูลแล้วเช่นการจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ การตีความหลังจากนั้นข้อมูลก็กลายเป็น “สารสนเทศ” (Information) และเมื่อสารสนเทศต่างๆได้รับการจัดเป็นระบบและมีนัยในการนำไปใช้จริง สารสนเทศก็จะกลายเป็น “ความรู้” (Knowledge) แต่การนำความรู้ไปใช้อย่างไรจึงจะเกิดผลดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุดนั้น เป็นเรื่องของ “ปัญญา” (Wisdom) จากคำนิยามนี้ เราเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่าสิ่งที่เรียกว่า “ความรู้” นั้นยังไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด เพราะสิ่งที่ดีที่สุดคือ “ปัญญา” เพราะฉะนั้นต้องตระหนักไว้ให้จงหนักว่า เป้าหมายของการศึกษามีใช้เรื่องสารสนเทศหรือความรู้ แต่มันคือปัญญา หลายต่อหลายครั้งเรามีความรู้มากมาย แต่เราก็แก้ปัญหาหรือทำงานอย่างชนิดขาดสติปัญญาอย่างที่เดียว ดังที่คนโบราณกล่าวว่า “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” (จากเว็บไซต์ <http://www.aunyarut.com>)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงความรู้อย่างยิ่งยวดทางวิทยาศาสตร์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ธรรมชาติทั้งหมดที่เราเรียนรู้จากวิทยาศาสตร์นั้น ล้วนถูกจินตนาการขึ้นมาโดยมนุษย์เอง เพื่อให้สามารถอธิบายธรรมชาติได้ หรือทำความเข้าใจกับธรรมชาติได้ ทั้งๆ ที่อาจไม่ใช่ความจริงเลยก็ตาม” ไม่ต่างจากจินตนาการเรื่องเดียวกันนี้ในสมัยโบราณซึ่งเกิดจากศาสนา, ปรัชญา, คำสอนของหมอผี, ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม คือจินตนาการหรือสร้างขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติ และทำให้เราสามารถสัมพันธ์กับธรรมชาติได้ (อย่างยอมจำนนหรืออย่างคิดจะควบคุมมันก็ตาม) จินตนาการเหล่านี้เราเรียกว่า “ความรู้” ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่ใช่ความจริงนะครับ และการเรียนวิทยาศาสตร์คือเรียนเพื่อจะได้ “ความรู้” ดังกล่าวนี้นี้ แต่ไม่ใช่รู้เนื้อหาโน่นเนื้อหานี้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ แต่ต้องเรียนเพื่อให้เขาถึง “ความรู้”

อัลกอฎี อับดุลญับบาร (อ้างถึงในอับรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, 2549) ได้นิยามคำว่า อัลอิลม ว่า คือ ความหมายที่สามารถให้ความกระจ่างแก่ผู้รู้โดยจนทำให้เขาสามารถหยุดการค้นหา เพราะความกระจ่างนั้น และท่านยังให้ทัศนะว่า คำที่หมายถึงความรู้ในภาษาอาหรับทั้ง 3 คำ คือ العلم, المعرفة, والحكمة สามารถใช้แทนกันได้และให้ความหมายเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม แม่คำดังกล่าวข้างต้นสามารถใช้แทนกันได้ แต่ก็ไม่สามารถใช้แทนกันได้ในทุกกรณี

มุฮัมมัดบินซอและห์ อัลอูไซมีน (2005) กล่าวว่า นักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า คือการรู้จัก และคือสิ่งที่ตรงข้ามกับญูฮิล(ไม่รู้) มุฮัมมัดอับดุลญับบาร (อ้างถึงในอับรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, 2549) ได้ให้ความหมายว่า คือการรู้จักอัลลอฮ์ การรู้จักท่านนบีมุฮัมมัด และการรู้จักศาสนาอิสลามพร้อมด้วยหลักฐานต่างๆ

ยูซุฟ อัลกอฎอวี (2000) ให้ความหมายว่า คือ การรู้ซึ่งถึงความจริงพร้อมด้วยหลักฐาน ไม่ลอกเลียนกันมา โดยปราศจากหลักฐานและเหตุผล ฟิตซุลลอฮ์ กุลัน (2006) ให้คำนิยามของความรู้ไว้ว่า ความรู้ คือ การที่มนุษย์รู้จักพระเจ้าของเขาหลังจากที่เขารู้จักตัวของเขาเอง หรือเขานึกภาพว่าเขาเห็นอัลลอฮ์ในตัวของเขาเอง หลังจากนั้นจะทำให้ตัวของเขาเป็นกระจกสอง เป็นการเปิดในความรู้สึกของเขา และมีความพยายามที่จะไปถึงการรู้จักอัลลอฮ์และมีความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์นี้คือความรู้ที่แท้จริง ซัยยิด กุฎบได้ให้คำจำกัดความความรู้ตามอิสลามซึ่งสอดคล้องกับอ็อบนินิมัสลุดว่า “ความรู้คือบางสิ่งทีมากกว่าความเข้าใจ ความรู้คือความเข้าใจที่สมบูรณ์และการปฏิสัมพันธ์กับความเข้าใจในเบื้องต้นของจิตวิญญาณและสติสัมปชัญญะ ซึ่งติดตามมาด้วยการกระทำที่สอดคล้องลงรอยกัน (Ahmad Muoussalli, 1990. อ้างถึงใน นิพนธ์ โชะเฮง, 2548)

จากที่นำเสนอไปข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความรู้คือการรู้จัก การเข้าใจอย่างมีหลักฐานและเหตุผล มิใช่การรู้จักหรือการเข้าใจโดยแบบมง่ายหรือการเข้าใจโดยไม่มีหลักฐานอ้างอิง และเป้าหมายหลักของความรู้ในอิสลามคือการรู้จักอัลลอฮ์ แต่การจะรู้จักอัลลอฮ์ได้นั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมนุษย์รู้จักตนเอง และการที่มนุษย์เข้าใจหรือรู้จักตัวเองจะทำให้รู้จักอัลลอฮ์ชัดเจนขึ้น และเมื่อเข้าใจใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ดังอัลกุรอานในซูเราะห์อัลฮัซร์ อายะห์ที่ 19 ที่ว่า ความว่า

“สูเจ้าจงอย่าเป็นเช่นบรรดาผู้ที่ลืมอัลลอฮ์ มิเช่นนั้นอัลลอฮ์จะทำให้พวกเขาล้มตัวของพวกเขาเอง เช่นเหล่านั้นพวกเขาเป็นผู้ที่ฝ่าฝืน”

บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาถึงการให้ความหมายของความรู้ข้างต้นคือทำให้เราเชื่อมั่นใจว่า การเพิ่มพูนความรู้ การศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริงนั้นจะเพิ่มพูนศรัทธาที่อัลลอฮ์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากความรู้ที่มนุษย์ได้มีเพิ่มขึ้น จะทำให้มนุษย์ได้รู้จักตนเองมากขึ้น เมื่อมนุษย์รู้จักตนเองมากขึ้นก็จะส่งผลได้รู้จักกับพระเจ้าของเขาเพิ่มขึ้น ซึ่งนั่นก็หมายถึงมีศรัทธาที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน และในทางกลับกัน หากความรู้ที่เพิ่มขึ้นกลับทำให้เขาห่างไกลจากศรัทธาต่อพระเจ้าแล้ว นั่นก็คือ ความรู้ที่เพิ่มขึ้นนั้นคือความรู้ที่เป็นเท็จ มิใช่สัจธรรมจากพระเจ้า และเช่นกันในอนาคตความรู้ดังกล่าวจะถูกปรับเปลี่ยนหรือไม่ได้รับการยอมรับจากแวดวงวิชาการต่อไป

ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความรู้ที่น้อยนิดเท่านั้น ดังโองการในอัลกุรอานซูเราะห์อัล-อิสรออฺ อายะห์ที่ 85 ที่ว่า

“และพวกท่านจะไม่สามารถรับรู้ใดๆ เว้นแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น”